

NIEUWSBRIEF

Ontwikkelen van het nieuwe publieksaanbod	2
65 jaar Vrienden en 100 jaar Legermuseum uitbundig gevierd	4
Voorzitters: 'Vrienden zijn representanten publiek'	8
Doel Soesterberg	12
Vrijwilligers gevraagd	13
200 jaar Koninklijke Landmacht:	
- moeizame oprichting	14
- de jaren na 1815	16
Kruitfabriek Muiden de lucht in	18

Bevrijding 1813

Zie pagina 6

‘Ik ben assertiever geworden’

door Hans van Lith

Op 26 oktober vierde het Legermuseum in Soesterberg het honderdjarig bestaan. Spil van de organisatie was Sarah-Jane Earle. Zij is sinds ruim twee jaar projectleider ‘organisatorische, educatieve en feestelijke activiteiten’ van het museum. Maar ze zit inmiddels ook in de ondernemingsraad om in deze tijd van verandering en onzekerheid iets voor haar collega’s te kunnen doen.

Sarah-Jane Earle: “Het nieuwe museum wordt supermooi. Zo kun je bijvoorbeeld op het grote terrein bij het museum echt veel organiseren”

Met haar vriend bewoont Sarah-Jane Earle in Leidschendam een fraai appartement in een daartoe verbouwd PTT-laboratorium. De architecten hebben de structuur van het complex gehandhaafd en dus bereik je pas via aangegeven routes, door diverse corridors en automatisch open zoevende deuren je plaats van bestemming. Sombere geesten denken dan wellicht aan een penitentiare of gesloten inrichting, maar zo’n voorstelling past niet bij de goedlachse Brits-Nederlandse Sarah-Jane.

Haar Britse vader had een internationale functie bij de gaswinning. Toen hij ook in Nederland terechtkwam, leerde hij een

‘Hollands meisje’ kennen en bleef. Ze trouwden en in september 1983 werd Sarah-Jane geboren. De belangstelling voor geschiedenis werd haar al vroeg bijgebracht, want als kind namen haar ouders haar vaak mee naar kastelen en opgravingen. Die interesse bleef. “Later ontdekte ik dat je daar ook je beroep van kon maken.”

Geen medicijnen maar kunstgeschiedenis

Toch zag het er aanvankelijk anders uit. Sarah-Jane volgde na de havo een studie hbo-verpleegkunde, omdat ze langs deze weg geneeskunde wilde gaan studeren. Want ook medicijnen had haar belangstelling, aldus Sarah-Jane. “Het verzorgende element ligt in mijn karakter.” Het liep anders. Na haar propedeuse verpleegkunde, lootte ze uit voor geneeskunde. Dan maar tijdelijk een andere studie: kunstgeschiedenis. Het bleek zo leuk dat medicijnen naar de achtergrond verdween. “Ik had al een algemene interesse voor geschiedenis. En kunstgeschiedenis is heel breed, beslaat veel tijdperiodes en leert veel over de concepten die erachter zitten.” In Leiden behaalde ze haar bachelor en vervolgens in Utrecht vlot haar master in de richting cultureel erfgoed.

Bij de voorpagina:

Aflossing van de wacht door leden van de Amsterdamse schutterij bij het beleg van Naarden 1813-1814. De schutters dragen nog het uniform van de Franse nationale garde. Wel is de kokarde op de sjako oranje. Schilderij door Jan Hoynek van Papendrecht. (Collectie Legermuseum)

De discipline die haar van huis uit was ingeprent, wierp zijn vruchten af. “De middeleeuwen vond ik heel leuk met zijn iconen en symboliek. Maar uiteindelijk ben ik afgestudeerd op de moderne kunst, omdat die aansluit op het heden.” Een beetje ironisch voegt ze eraan toe: “Nu ik wat ouder ben, ga ik weer terug naar de vroeg-modernen. Ik ben een beetje uitgekeken op die abstracte dingen zonder titel. Bedenk dan wat, vind ik. Ik heb toch meer waardering voor de vakmatige aanpak.”

Van Onderwijs- naar Legermuseum

Haar eerste baan bij het Onderwijsmuseum in Rotterdam liep af doordat de subsidiekraan werd dichtgedraaid. Toevallig vertrok Arne Koets bij het Legermuseum als projectleider activiteiten en Sarah-Jane solliciteerde in Delft. Ook zonder ‘militair verleden’ trokken het organiseren van activiteiten en daarnaast de ontwikkelingen van het nieuwe museum haar aan. “Ik houd me nu vooral bezig met het toekomstige publieksaanbod, zoals weekendprogramma’s, jeugdactiviteiten, voorstellingen en lezingen. Als we in het najaar van 2014 opengaan, moet alles klaar zijn. We gaan ervan uit dat de nieuwe directie het door ons ontwikkelde publieksaanbod overneemt, anders moet alles weer over ... Ik zie het als een enorme uitdaging. Het nieuwe museum wordt supermooi. Neem bijvoorbeeld het grote terrein bij het museum, daar kun je echt veel organiseren.”

Heen-en-weer reizen ziet ze nog niet als een probleem. Verhuizen wil ze in principe niet, want zij en haar vriend hebben een mooi huis en in deze regio wonen haar vrienden en familie. “We komen er wel uit”, zegt ze opgewekt. “Maar voor collega’s met kinderen en partners met een plaatsgebonden baan ligt het moeilijker.”

Barricadebeklimmer

Sinds enige tijd zit Sarah-Jane in de ondernemingsraad. “Ze hadden nog iemand nodig.” Ze vervolgt: “Het is interessant en leerzaam je vast te bijten in de problemen van reorganisatie, sociaal plan en plaatsing van het personeel. Maar ook om te proberen een bijdrage te leveren voor je collega’s.”

Sarah-Jane is geen barricadebeklimmer, hoewel ze vindt dat ze duidelijk assertiever wordt: “Het is leuk openlijk achter je principes te staan. Ik zie mezelf niet naar een revolutie toewerken, maar ik laat mijn stem in de discussies met de andere TRMC’s wel gelden!” TRMC’s zijn Tijdelijke Reorganisatie Medezeggenschapscommissies. Het gaat hier om de commissies van het Militaire Luchtvaart Museum, het Marinemuseum, het Marechausseemuseum en het Mariniersmuseum.

“Ik vind de culturen wel verschillen. De burgercultuur bij het Legermuseum is meer als in een bedrijf. De defensiecultuur bij de andere musea heeft meer weg van de cultuur in een club. Maar we werken goed en productief samen.”

De voorbije jaren hebben grotendeels aan Sarah-Janes verwachtingspatroon beantwoord. “Wat wil ik over tien jaar? Je moet je realiseren wat je leuk vindt, en die kant moet je op. Ik ben er nog niet helemaal uit, maar ik zou meer beleidsmatig willen werken en iets minder uitvoerend. Meer de algemene lijn en mensen aansturen. Ik wil wel doorgroeien, maar ik kan nog niet inschatten welke mogelijkheden het nieuwe museum daarbij zal bieden.”

Oprechte dank

Voor u ligt een extra dikke Nieuwsbrief. Omdat de Stichting Vrienden 65 jaar bestaat, bieden wij u vier pagina’s extra leesplezier! In het blad treft u onder andere een interview aan met de scheidende voorzitter, Gijs Scholtens, en met mijzelf als zijn opvolger, Theo Ent, waarin wij terug- en vooruitblikken. Ik denk dat Gijs Scholtens na tien

jaar voorzitterschap onze oprechte dank verdient. Hij heeft met veel energie de belangen van onze stichting behartigd. Gedreven, correct, humor en zeer betrokken zijn de kenmerken waarmee hij leiding heeft gegeven. Tijdens de viering van 100 jaar Legermuseum op 26 oktober heb ik hem in het zonnetje gezet en heeft hij van de directie van het Legermuseum de Gouden Kruisboog gekregen als waardering. Volkomen terecht! Gijs, nogmaals zeer veel dank.

Verder treft u enkele artikelen aan die te maken hebben met de staatkundig belangrijke jaren 1813 en 1814. Zo vieren we in 2013 200 jaar Koninkrijk. In deze periode is ook de Koninklijke Landmacht ontstaan. 9 januari 1814 wordt als oprichtingsdatum aangehouden. De landmacht viert dan ook in 2014 haar 200-jarig bestaan.

Daarnaast kunt u een verslag lezen van het eeuwfeest van het Legermuseum op 26 oktober, dat tevens de viering was van 65 jaar Stichting Vrienden. Het museum had in Soesterberg groots uitpakkt, met een leuk programma, een prima ambiance en een interessante blik op het al volledig zichtbare nieuwe Nationaal Militair Museum (NMM). Ook de viering van ons 65-jarig bestaan had een prominente plaats, met als hoogtepunt de uitreiking van de gouden speld aan vele leden die al meer dan 40 jaar Vriend zijn. De opkomst was groot, waarvoor mijn hartelijke dank. Hulde aan het Legermuseum voor hun inspanningen om het een bijzondere dag te laten zijn. 2013 was het eerste jaar dat ons museum gesloten was, op zich geen verheugend feit. Maar de vooruitzichten zijn uitstekend, de bouw van het NMM ligt op schema en de opening wordt verwacht in september of oktober 2014. Volgend jaar kunnen wij dan ook weer in ons museum rondlopen, volledig nieuw en modern met de collectie uit het Legermuseum en het Militaire Luchtvaart Museum. Ik kijk daar naar uit. Overigens, zijn wij in gestaag vorderende gesprekken met de vrienden van het luchtvaartmuseum over diepgaande samenwerking voor de toekomst. Concrete resultaten zijn er nog niet, maar ik verwacht die begin volgend jaar. Via Nieuwsbrief en website houden wij u op de hoogte. Kortom, genoeg om naar uit te kijken.

Tot slot wens ik u allen prettige feestdagen toe en een vriendenrijk 2014!

*Theo Ent, bgen bd
voorzitter*

100 jaar Legermuseum en 65 jaar Stichting Vrienden 'Accident' leidde tot vernieuwend museum

door Hans van Lith (tekst en foto's)

"Het was door een accident", vertelde de achterkleinzoon van generaal Hoefer, Frederik Adolf Tjebbes, "hij viel van zijn paard, brak zijn been en werd uit de dienst ontslagen. Toen ging hij alles verzamelen wat met het leger te maken had." Dat groeide uit tot een enorme collectie. En leidde er uiteindelijk toe dat 26 oktober 2013 ruim 250 mensen het eeuwfeest van het Legermuseum en het 65-jarig bestaan van de Stichting Vrienden uitbundig vierden.

4

Het was niet zonder symboliek dat het feest in Soesterberg was, in het zicht van het Nationaal Militair Museum. Het nieuwe museum dat inmiddels zijn voltooiing nadert. Later op de dag konden de gasten tijdens een busronddrit de vorderingen van de bouw met eigen ogen bekijken. Ze werden begeleid door onder andere een enthousiaste Dirk Staat. Het optreden van de band 'Ginger' met muziek uit de jaren veertig en vijftig

Optreden van de zangeressen van de band Ginger, Carole Hoedemakers en Nathalie Wilcox.

Algemeen directeur van het Legermuseum Chris Ronteltap overhandigt generaal-majoor Marc van Uhm een ingelijste foto van het nieuwe museum.

verwelkomde de gasten bij binnenkomst. In zijn openingswoord vroeg algemeen directeur Chris Ronteltap zich onder andere af wat de stichter van het museum generaal Hoefer er nu van zou vinden.

Hij zou tevreden zijn, meende zijn achterkleinzoon! Afgewisseld door korte filmpjes over het Legermuseum, voerden diverse feestredenaars het woord. Onder hen de

Ontvangst van de gasten, oud-vicevoorzitter Jo Thomas maakt een keuze.

Gast spreker Piet de Gryse uit Brussel.

Meer dan 40 jaar Vriend! De Vrienden die deze avond de gouden erespeld kregen uitgereikt.

hoofdconservator van het Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgs-geschiedenis in Brussel, Piet de Gryse. Hij roemde het vernieuwende karakter van ons Legermuseum. Verder spraken plaatsvervangend commandant landstrijdkrachten generaal-majoor Marc van Uhm en oud-voorzitter van de raad van toezicht generaal b.d. Arie van der Vlis. Generaal-majoor Van Uhm ontving uit handen van Chris Ronteltap een ingelijste foto van het nieuwe Nationaal Militair Museum. Na een muzikaal intermezzo van Ginger, bood voorzitter Theo Ent van de Vrienden drie jubileumgeschen-

ken aan: een Fordson-artillerietrekker, een schilderij van de rivierovergang van de Spanjaarden bij Andernach (de Vrienden betalen de restauratie) en een Franse dragonderhelm (omstreeks 1806). Bij zijn dankwoord verraste Ronteltap de bestuursleden met een verkleind exemplaar van het schilderij dat de Vrienden aanboden bij sluiting van het museum in Delft. Vervolgens speldde hij oud-voorzitter Gijs Scholtens de Gouden Kruisboog op, de hoogste onderscheiding van het Legermuseum! Opnieuw een belangrijk moment was de uitreiking van de gouden erespeld aan Vrienden die meer

dan 40 jaar donateur zijn. Dat waren er niet minder dan 40, van wie er veel aanwezig waren. Na het slotwoord van Chris Ronteltap werden de glazen geheven en bekeken de aanwezigen vanuit de bus de vorderingen van de nieuwbouw. Met het jubileumboek *Voorwaarts Mars* (zie pagina 10) en nog enkele geschenken onder de arm aanvaardde ieder ten slotte de thuisreis.

Op onze website www.vrienden-legermuseum.nl vindt u meer foto's van het eeuwfeest.

De achterkleinzoon van generaal Hoefer, F.A. Tjebbes, vertelt over de ontstaans-geschiedenis van het museum.

Scheidend Vriendenvoorzitter Gijs Scholtens ontvangt de Gouden Kruisboog uit handen van algemeen directeur Chris Ronteltap.

De bevrijding van 1813

door Ed Coumans

Eind 1813 verkruiemt de Franse heerschappij over het gebied dat we nu Nederland noemen. In het oosten van het land worden de Fransen verdreven door Russische en Pruisische legers, in het westen profiteren Oranjegezinden van het machtsvacuüm. Ondersteund door de geallieerde legers en vrijwilligerseenheden helpen zij prins Willem van Oranje aan de macht. Ondanks de snelle ineenstorting duurt het nog een halfjaar voordat de laatste Fransman het land wordt uitgezet.

Voorjaar 1813 lijkt Napoleon zich te herstellen van de desastreuze veldtocht in Rusland. Maar als Oostenrijk en Zweden zich bij Pruisen en Rusland aansluiten, gaat de overmacht van de geallieerde legers tellen. Na de zware nederlaag bij Leipzig in oktober trekt Napoleon zich terug achter de Rijn. Aarzelend wordt hij gevolgd door de geallieerden. Het noorderleger heeft een opmarsroute die via Noord-Duitsland naar Nederland leidt. Het bevel over dit leger voert de voormalige Franse maarschalk Bernadotte. Deze is in het andere kamp terechtgekomen, omdat hij is gekozen tot troonopvolger in Zweden. In plaats van op te rukken, voert hij echter een privéoorlog met Denemarken. Hij wil deze Franse bondgenoot dwingen Noorwegen aan Zweden af te staan. Slechts zijn voorhoede stuurt Bernadotte richting Nederlandse grens. Dus zijn het de Kozakken van Benckendorffs Russische divisie die op 9 november Overijssel

binnentrekken. Vervolgens rukken ze snel op in de noordoostelijke provincies: op 12 november zijn ze bij Deventer en Zwolle, en de 15e is Groningen bevrijd.

Oranje machtsgreep

Napoleons leger in Nederland is zo zwak dat het zelfs tegen de geallieerde voorhoede geen verweer heeft. Langs de Rijn moet de Franse maarschalk MacDonald het uitgestrekte gebied tussen IJssel en Moezel verdedigen. Maar hij beschikt slechts over zo'n 9.000 man. Vanaf de IJssel tot aan de Hollandse kust voert generaal Molitor het bevel. Zijn 17e divisie telt 14.000 man. Op papier lijkt dit heel wat, maar het zijn soldaten van dubieuze kwaliteit: strafbataljons, Pruisen in Franse dienst of nationale gardisten (militie) uit Nederland. Bovendien moet Molitor er verschillende vestingen mee bemannen. Zo houdt hij een mobiel leger van 3.000 man over. De Franse gouverneur Lebrun schrijft Napoleon dan ook dat hij troepen nodig

heeft. En geen buitenlanders maar echte Fransen. Maar de keizer heeft elke man nodig om Frankrijk te verdedigen. Als in de nacht van 14 op 15 november oproer in Amsterdam uitbreekt, houdt Lebrun het snel voor gezien en vlucht. Molitor grijpt niet in en trekt zich terug achter Utrecht. Er zijn dan nog nauwelijks Franse troepen in de Hollandse kuststrook. Een kleine groep Haagse aanhangers van het huis van Oranje ziet haar kans schoon. Deze kliek notabelen onder leiding van Gijsbert Karel van Hogendorp, Frans Adam van der Duyn van Maasdam en Leopold van Limburg Stirum vormt een voorlopig bewind. 'Voorlopig' omdat ze de prins van Oranje, zoon van de overleden stadhouder Willem V, uitnodigen als soeverein vorst. In Den Haag kiest de nationale garde de kant van de opstand. Met tientallen gewapende burgers vormen zij de strijdmacht van de nieuwe machtshebbers. Al snel krijgen ze onverwachte steun van de Pruisen uit het Franse 4e regiment

Een gevecht van Kozakken en Nederlandse vrijwilligers tegen het Franse garnizoen van Deventer. Tekening van Willem Ernst August Wüppermann. (Collectie Legermuseum)

étrangers. Een welkome steun, want de Pruisen zijn ervaren soldaten. Naast troepen burgervrijwilligers worden ook verschillende nieuwe regimenten infanterie en cavalerie opgericht, maar het duurt lang voordat deze inzetbaar zijn. Met enige moeite slaagt het nieuwe bewind erin twee legertjes te vormen. Maar al snel blijkt de gevechtskracht niet veel voor te stellen. De eenheid onder bevel van de tot generaal-majoor benoemde De Jonge, een oud-majoor van het Staatse leger, wordt bij Woerden in de pan gehakt door een tweederangs Frans detachement dat generaal Molitor op hen afstuurt. Vooral de samenwerking tussen de verschillende officieren van de vrijwilligerseenheden is een ramp. Opnieuw gepromoveerd maar ditmaal tot zondebok, wordt De Jonge op een zijspoor gerangeerd. Het andere legertje onder leiding van generaal-majoor Sweerts de Landas, een voormalig kolonel van het Staatse leger, heeft meer succes. Het weet van Den Haag richting Gorinchem op te rukken.

Kuststrook stevig in handen

Al snel krijgt het bewind militaire hulp. Zo bereiken op 24 november de eerste Kozakken Amsterdam en vier dagen later zijn ze in Den Haag. Inmiddels is ook een ander onderdeel van het noorderleger Nederland binnengetrokken. Gefrustreerd door de talmende Bernadotte, leidt de Pruisische generaal Bülow zijn 30.000 man zonder bevel de Achterhoek binnen. Met de landing bij Scheveningen van een

Generaal Friedrich Wilhelm von Bülow bevrijdde met zijn korps een groot deel van Nederland. (Wikimedia Commons)

voorhoede van 250 Britse mariniers op 29 november, komt ook Engeland zijn duit in het zakje doen. Groot-Brittannië wil een vinger in de pap houden in de toekomst van Nederland en dat kan alleen met een flinke militaire aanwezigheid. Onder leiding van generaal Graham wordt een 10.000 man sterk korps gevormd. Maar de beste Engelse troepen vechten in Spanje of in Noord-Amerika. Uit alle hoeken en gaten van de Britse eilanden worden soldaten bijeengeschraapt. Grahams korps telt dan ook de nodige bataljons van inferieure kwaliteit.

Maar de komst van de Britten en de Russen van Benckendorff betekent dat de kuststrook stevig in handen is van het nieuwe bewind. Molitor heeft zijn troepen over de grote rivieren teruggetrokken in zuidoostelijke richting. Voor de verdediging van Brabant is nu de Franse bevelhebber in de regio Antwerpen verantwoordelijk, generaal Decaen.

De tijd is rijp voor de prins van Oranje om terug te keren. Op 30 november ontscheept hij op het Scheveningse strand om enkele dagen later als soeverein vorst de plaats van het voorlopig bewind in te nemen.

Bülow heeft inmiddels Arnhem bereikt. De stad wordt verdedigd door een Frans garnizoen van 4.000 man. De Pruisische generaal besluit de vesting te bestormen. Na een hevig gevecht dringen de Pruisen de stad binnen. De Fransen vluchten op de hielen gezeten door Bülows cavalerie. Meer westelijk zet Benckendorff zijn razendsnelle opmars voort. Ook hij steekt de rivieren over en op 9 december verjaagt hij het zwakke garnizoen van Breda. De Franse commandant van Willemstad besluit hierna ook zijn vesting te ontruimen. En de stad valt zo eenvoudig in handen van de Britten. Napoleon is woedend, omdat het verlies van deze vestingen de verdediging van het strategisch belangrijke Antwerpen bemoeilijkt. Hij schrijft aan zijn minister van Oorlog dat Decaen 'a perdu la tête'.

De keizer beveelt de herovering van Breda. Hij stuurt een Frans korps van 8.000 man erop af. Benckendorff is met zijn drie bataljons te zwak om de Fransen tegen te houden. Net op tijd krijgt hij versterking van een Pruisisch bataljon, het nieuwe Nederlandse regiment-Phaff en achttien zware kanonnen. Dat voldoet om de Franse aanval op 21 december af te slaan.

Vestingen observeren

Eind december krijgt Benckendorff het

Pruisen van het 4e regiment étrangers. Veel van hen kozen de kant van de opstand en vochten onder de naam Oranje-Pruisen. Tekening uit de Vinkhuijzen-collectie. (Met dank aan The New York Public Library)

bevel zijn eenheid te verplaatsen naar Düsseldorf. De plaats van de Russen wordt ingenomen door Nederlandse en Pruisische eenheden. Langzaam maar zeker worden de Fransen verder naar het zuiden teruggedrongen. Op 27 januari 1814 wordt Den Bosch door Bülows Pruisen ingenomen, en op 20 februari capituleert het garnizoen van Gorinchem. Nog steeds zijn verschillende vestingen verspreid over Nederland in Franse handen, zoals Naarden, Delfzijl, Den Helder en Grave. Het zijn vooral Nederlandse eenheden die deze vestingen observeren. Ze zijn echter niet sterk genoeg om ze via een bestorming in te nemen. Voor de Britten blijkt Bergen op Zoom een brug te ver. Een verrassingsaanval in de nacht van 8 op 9 maart mislukt. Enige tijd later zijn het Nederlandse eenheden die de Britten rond Bergen op Zoom vervangen. Als Graham zijn korps ten noorden van Antwerpen legert en Bülow met zijn troepen naar Frankrijk is getrokken, zijn er nauwelijks nog buitenlandse eenheden in Nederland. Intussen houden de door de Fransen bezette vestingen eenvoudig stand. Zelfs de abdicatie van Napoleon op 2 april verandert hier niets aan. Het duurt nog tot 23 mei voordat Delfzijl, de laatste vesting in Franse handen, de vlag strijkt.

Vriendenvoorzitters Theo Ent en Gijs Scholtens

'Vrienden kunnen ook klankbord'

door Hans van Lith

"Als militair heb ik al gewerkt aan de samenvoeging van de musea. Ik wil graag steun geven aan de uitvoering van die plannen, want de voorbereiding was lastig en kostte veel energie. Toen het bestuur van de Vrienden mij vroeg voorzitter te worden, was dat een extra motivatie." Op 1 oktober 2013 nam brigadegeneraal b.d. Theo Ent de voorzittershamer over van Gijs Scholtens, die de Vrienden tien jaar enthousiast leidde. Scholtens blijft trouwens 'Vriend voor het leven'.

"Ik heb wel iets met algemene en militaire geschiedenis", aldus Theo Ent. "Vooral als je het betreft op de moderne situatie: wat kun je leren van de geschiedenis?" Een andere motivatie voor het voorzitterschap van de Vrienden is dat Ent er ook plezier in heeft bruggen te slaan naar andere organisaties. "Daarnaast houdt het voor mij ook de band met Defensie overeind."

Erfgoed tonen

Al halverwege de jaren negentig werd gekozen voor samenvoeging van de land- en luchtmachtmusea tot één Nationaal Militair Museum (NMM). De depots voldeden niet meer aan de museale eisen. Vanuit een organisatorische functie bij de Defensiestaf werd Ent erbij betrokken: "De Koninklijke Landmacht beheerde vele eeuwen militair-historisch erfgoed en het was een steeds grotere vraag hoe je dat in de toekomst goed zichtbaar moet maken." De combinatie met de militaire luchtvaart bood tevens de mogelijkheid de operationele samenwerking van land- en luchtmacht beter te tonen. "Gedacht werd toen nog aan 2005 of 2006." De samenvoeging werd echter niet overal met vreugde ontvangen. Scholtens betreft dat ook op de Vrienden: "Ik zie alles als onderdeel van één krijgsmacht. Als Vriendenstichting moet je op dit punt neutraal blijven en boven de onderdelen staan. De Vrienden moeten er natuurlijk van doordrongen zijn dat ze geen hobbyclub vormen. Het primaire doel van de stichting is de ondersteuning van het Nationaal Militair Museum." Overigens houden specifieke krijgsmachtdelen als Marine, Mariniers en Marechaussee hun eigen musea. Wel komen ze samen met het NMM in één op te richten Stichting Defensiemusea. Maar hoe zit het met andere collecties, zoals het Cavalieriemuseum? "Het nieu-

De nieuwe voorzitter Theo Ent (links) en zijn voorganger Gijs Scholtens: "Het zou leuk zijn als de nieuwe directie van het Nationaal Militair Museum de Vrienden meer gaat beschouwen als representant van het publiek." (Foto: Hans van Lith)

we Nationaal Militair Museum in Soesterberg is van de BV Nederland", zegt Ent heel beslist. "De korpsverzamelingen vallen onder de krijgsmacht." Hij wil verder niet speculeren over hun toekomst.

Ondersteuning museum door Vrienden

Ent hecht grote waarde aan een Vriendenstichting en de ondersteuning van het museum die daarbij vooropstaat. "Uitbreiding van deze taak is echter wel mogelijk. Het zou leuk zijn als het NMM de Vrienden meer gaat beschouwen als representant van het publiek. Mede daarom zou de samenstelling van de Vrienden zich moeten verbreden tot een doorsnee van het Nederlandse publiek. Niet alleen (oud-)militairen, militair-cultureel geïnteresseerden of verzame-

laars!" Wat het publiek van het nieuwe museum verwacht is nooit gevraagd, behalve een proefopstelling waarop de bezoekers mochten reageren. "Ik zou op dit terrein graag een rol spelen. Zo krijg je als Vriendenstichting interactie met de museumdirectie in Soesterberg en kun je zo je opvattingen kenbaar maken. Het lijkt me voor een directie ook prettig als zij een kritisch klankbord heeft, waarop ze kan terugvallen. Nu weten we nog niet wat de toekomstige museumdirectie van ons verwacht." Steun aan het museum is ook mogelijk, aldus zijn voorganger Scholtens, als de directie gebruikmaakt van de grote militair-historische expertise onder de Vrienden. "Onze stichting beschikt over een lijst van Vrienden met een specifieke deskundigheid, die nog nooit echt is gebruikt. Je kunt er trouwens ook

voor museumdirectie zijn'

mensen uithalen die bijvoorbeeld lezingen kunnen houden."

Het nieuwe museum zal ook vrijwilligers nodig hebben. Voor de Vrienden van het Legermuseum is dit een nieuw fenomeen, dat de vrienden van het Militaire Luchtvaart Museum al wel kennen. Ent ondersteunt de werving van harte, maar stelde aanvankelijk wel een voorwaarde: 'Eerst weten waar de vrijwilligers aan toe zijn!' Nu de Stuurgroep van het NMM een lijst met onder andere eisen en mogelijke taken heeft opgesteld, is aan dit criterium voldaan.

Nieuwe Vriendenstichting

Binnenkort moet ook een nieuwe Vriendenstichting voor het NMM vorm krijgen, met een goede balans tussen 'groen' en 'blauw'. Ent vertrouwt erop dat dit gaat lukken. "De samenwerking met de vrienden van het Militaire Luchtvaart Museum moet nog groeien. Zoets is altijd een verhaal van lange adem. We zullen de nieuwe Vriendenstichting ook moeten stimuleren. Ik kan het goed begrijpen dat sommigen nog steeds met tranen in de ogen terugdenken aan het oude Legermuseum."

De nieuwe voorzitter hoopt in de toekomst op meer Vrienden. "We gaan een mooie toekomst tegemoet, maar op dit moment is het moeilijk vrienden te werven voor musea die gesloten zijn." Het belangrijkste streven van het bestuur is er nu op gericht de aanwezige Vrienden te behouden. Dat gebeurt door Vriendendagen buiten de deur te organiseren, zoals het afgelopen bezoek aan Willemstad. Maar ook door de Nieuwsbrief, onze website en het jaarboek Arma. "Verder proberen we afspraken te maken met andere militaire musea over gratis toegang voor onze Vrienden, de mogelijkheid speciale evenementen te bezoeken en het deelnemen aan de bijeenkomsten van hun eventuele vriendenorganisaties", voegt Scholtens daaraan toe. Hopelijk neemt de nieuwe museumdirectie van het NMM deze regelingen over. Nieuwe Vrienden maak je ook door de eerste indruk die bezoekers van het museum krijgen. Zo iemand kan zich

afvragen wat hij aan dat Nationaal Militair Museum heeft. Aan het antwoord op die vraag kan een klankbordgroep als de Vriendenstichting die de wensen van het publiek kent, bijdragen, stelt Ent. "Volgende stap is de nieuwe Vrienden vast te houden met extra activiteiten. Bied voordelen als gratis toegang, toon zaken achter de schermen die het gewone publiek niet ziet, betrek ze bij primeurs en schep de mogelijkheid door lezingen en bijeenkomsten hun militair-historische kennis te verdiepen." Zijn voorganger beaamt dit volledig.

Onafhankelijkheid onderstrepen

Toen Gijs Scholtens in 2003 voorzitter werd, was net een duidelijke organisatorische scheiding tot stand gekomen tussen het Legermuseum en de Vrienden door het oprichten van een aparte Stichting Vrienden van het Legermuseum. Mede om die onafhankelijkheid te onderstrepen, koos de stichting weer een burgervoorzitter. Niet toevallig één met fascinatie voor de krijgsmacht. Tijdens zijn studie rechten in Leiden, was Scholtens jarenlang lid van de Studentenweerdigheid Pro Patria. Na 35 jaar advocatuur ging hij op zijn 58e met pensioen. Als reserveofficier bij de Civil Military Coördination verbleef hij in 2007 en 2008 twee keer in Afghanistan om het plaatselijke rechtssysteem in kaart te brengen. Daarnaast steunde hij de magistratuur bij hun taakuitvoering door goede contacten te onderhouden met de militaire autoriteiten, en een betere juridische infrastructuur (rechtbanken, gevangnissen enzovoort) te bevorderen. Voor het Legermuseum verwierf hij in die tijd een buitgemaakte Kalasjnikov AK-47! Bij de Stichting Vrienden noemt Scholtens zichzelf bescheiden 'een tussenpaus die het schip op koers hield en de periode van discussies over een nieuw museum alsmede de groei daarheen moest overbruggen'. Hij gaat voorbij aan de taaie vasthoudendheid waarmee hij vooral de twee vriendenstichtingen op een lijn probeerde te krijgen. Het hoogtepunt van zijn voorzitterschap noemt

Scholtens het zestigjarig bestaan van de Vrienden in 2008. "Groots opgezet, veel trouwe Vrienden die kwamen, de introductie van de gouden speld, onze uitgave *Vriendendienst* ... Het was bijzonder die enorme betrokkenheid van zoveel mensen bij het museum." Nu start een nieuwe fase en hij vertrekt als voorzitter. Maar niet als Vriend: "We krijgen een fantastisch mooi museum, en je mag blij zijn daarvan Vriend te zijn."

DIT IS ONZE NIEUWE VOORZITTER

Theo Ent (geboren in 1956 te Velsen) ging in 1975 naar de KMA, omdat het militaire leven en de elektrotechniek van de verbindingen hem aantrokken. In 1979 werd hij officier bij de Verbindingsdienst. Van 1987 tot 1988 bezocht hij de Hogere Krijgsschool, was commandant van een verbindingbataljon in Garderen, een VN-verbindingbataljon in voormalig Joegoslavië en van de Command Support Brigade in Eibergen. Hij werd ook uitgezonden naar de Sinai en was chef-staf van het Duits-Nederlandse legerkorps in Münster. In 2005 werd hij brigadegeneraal en in 2013 volgde zijn (militair) pensioen.

Nederlandse veldleger in Waterloo-campagne

door Ed Coumans

Van Erwin Muilwijk is het boek *Quatre Bras, Perponcher's gamble. 16 June 1815* verschenen. Het is het tweede deel uit zijn serie over het Nederlandse veldleger tijdens de Waterloo-campagne. Vorig jaar verscheen al *1815. From mobilisation to war*. Dit eerste deel beschrijft kort de verdedigingsplannen van het jonge Nederlandse koninkrijk, de mobilisatie van het leger nadat Napoleon opnieuw de macht had gegrepen in Frankrijk en de eerste uren na de Franse invasie. Met het nieuwe deel pakt Muilwijk de draad weer op met de slag bij Quatre-Bras, 16 juni 1815. Hij beschrijft de afweging van de Nederlandse staf om Quatre-Bras te verdedigen, het strategisch gelegen kruispunt op de belangrijke weg tussen Charleroi en Brussel.

Hoewel de Nederlandse chef-staf De Constant-Rebecque en luitenant-generaal

De Perponcher maar weinig manschappen ter beschikking hebben, weten zij een gunstige verdedigingslinie te kiezen. Hun troepenmacht lijkt daardoor veel groter. Zo weten ze de Franse maarschalk Ney zand in de ogen te strooien. Deze ontdekt pas laat dat hij veel sterker is dan zijn tegenstander. Hij wacht lang voordat hij de aanval inzet. Te lang, want de Nederlanders slagen erin het kruispunt te behouden. Britse, Hannoverse en Brunswijkse versterkingen dringen vervolgens de Fransen terug. Muilwijk besteedt veel aandacht aan de gevechten in het bos van Bossu. Voor de prins van Oranje en zijn staf was dit bos de sleutel tot het behoud van Quatre-Bras. De boeken van Muilwijk zijn een aanrader. Voor het eerst staat de bijdrage van het Nederlandse leger centraal in een studie over 1815. Hij baseert zich vooral op archiefmateriaal en herinneringen van

oud-strijders. Boeken over Waterloo van vooral Engelse historici laat hij vaak terecht links liggen. Inmiddels werkt Muilwijk aan deel drie over de slag bij Waterloo dat in mei 2014 zal verschijnen. Een jaar later verwacht hij zijn serie te voltooien met de Nederlandse bijdrage aan de opmars naar Parijs en de vestingoorlog in Noord-Frankrijk.

Erwin Muilwijk geeft zijn boeken zelf uit. Beide delen zijn verkrijgbaar in zowel een kleuren- als een zwart-witeditie. De prijzen variëren tussen 19 en 47,50 euro. Voor meer informatie en bestellen: www.1815fieldarmy.nl.

Want zonder Vrienden kan ik niet ...

Dat het Legermuseum, zijn medewerkers en ook zijn Vrienden roerige tijden meemaken, dat is een understatement. De nieuwbouw gaat gestaag door en ook aan de invulling van de nieuwe organisatie wordt hard gewerkt.

Maar in deze column wil ik vooral terugkijken en even stilstaan bij zaterdag 26 oktober, de dag dat het museum zijn honderdjarig bestaan vierde en dat we samen met heel veel Vrienden konden vieren dat de Stichting Vrienden van het Legermuseum dit jaar 65 jaar bestaat. Er zijn die dag veel lovende woorden gesproken. En terecht, want het Legermuseum heeft veel te danken aan zijn Vrienden. En dat niet alleen in materieel opzicht. Het boek *Vriendendienst* geeft een goed beeld van de schenkingen van de Vrienden de afgelopen decennia aan het museum. Daarmee hebben ze een zeer positieve bijdrage geleverd aan de verbetering van de kwaliteit van de collectie. Ook daarvoor past vanuit

het museum een oprecht 'dank je wel!' Als directeur heb ik maar een relatief korte periode van die 65 jaar vruchtbare samenwerking mogen meemaken. Maar dan wel in een periode die voor zowel de Vrienden als voor het museum spannend en soms ook lastig was. Denk maar eens aan de bezuinigingen die bij Defensie moesten worden doorgevoerd en de reële mogelijkheid dat de hele nieuwbouw en de fusie met de andere militaire musea in de koelkast zouden verdwijnen. Hoezeer ik ook aan Delft en het prachtige Armamentarium gehecht ben, dat zou heel slecht zijn geweest voor de toekomst van het museum. Ook voor de Vrienden is het zeker een lastige periode. Je was er toch aan gewend om regelmatig even door het museum te dwalen en ervan te genieten. Die periode is voorbij en dat doet bij velen best pijn. Gelukkig krijgen we er ook veel voor terug. Een prachtig nieuw museum en een enorme

uitbreiding van de collectie.

Graag wil ik uw nieuwe voorzitter, brigadegeneraal b.d. Theo Ent, heel veel succes wensen en ik kijk uit naar onze toekomstige samenwerking. Ten slotte wil ik nogmaals graag uw oud-voorzitter Gijs Scholtens in het zonnetje zetten. Het Legermuseum is hem bijzonder erkentelijk voor de wijze waarop hij de laatste tien jaar de Stichting Vrienden van het Legermuseum heeft geleid. De Gouden Kruisboog van het Legermuseum die ik Gijs op 26 oktober heb mogen opspelden, is dan ook meer dan verdiend. Gijs, bedankt: zonder Vrienden als jij kan het museum niet!

Chris Ronteltap
algemeen directeur Legermuseum

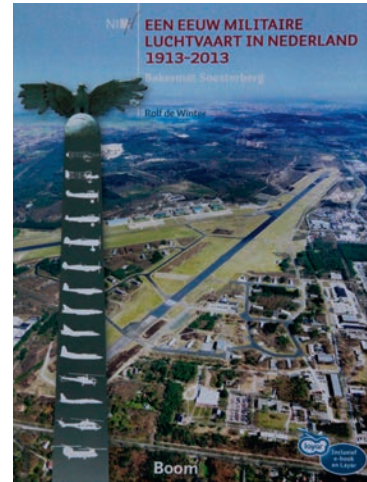
Eeuw militaire luchtvaart

door Hans van Lith

In *Een eeuw militaire luchtvaart in Nederland 1913-2013*. Bakermat Soesterberg geeft Rolf de Winter met een vlotte verteltrant inzicht in de historie van onze militaire luchtvaart. Die begon al vóór 'Soesterberg'. Na de eerste vliegpogingen van de gebroeders Wright in 1903, ontstond ook in Nederland en bij sommige militairen interesse voor de 'aviatiek'. In 1911 werden voor het eerst zes (particuliere) 'verkenningsvliegtuigen' ingezet bij een grote legermanoeuvre. Mede dit leidde – gestimuleerd door de chef-staf generaal G.J. Snijders – op 1 juli 1913 tot de oprichting van de Luchtvaartafdeling (LVA) op Soesterberg. Commandant werd kapitein der genie H. Walaard Sacré. Bij de mobilisatie in 1939 werd de Luchtvaartafdeling omgevormd tot het 'Wapen der Militaire Luchtvaart', met een zelfstandige positie binnen de Koninklijke Landmacht. Tussen 1940 en 1945 werd het vliegveld Soes-

terberg 'Fliegerhorst Soesterberg', waar onder andere Messerschmitts en Heinkels gestationeerd waren. Zelfs Göring kwam op bezoek. Van hieruit werden onder meer Britse steden gebombardeerd. De geallieerden op hun beurt vielen Soesterberg aan.

Na de oorlog werd Nederland lid van de NAVO en speelde de vliegbasis een rol bij de verdediging van het Westen. Door de Zesdaagse Oorlog in Israël bleek de kwetsbaarheid van luchtbases en dit leidde ook hier tot veel verbeteringen van de (lucht)verdediging. In 1954 verschenen de Amerikanen op Soesterberg met hun eigen taken en eigen sociale leven. Wie wist dat Jane Mansfield hier ooit te gast was? Na hun vertrek in 1994 kwamen de Nederlanders terug. Een periode met helikopters en met uitzendingen van mensen en materieel op vredesmissies volgde: Cambodja,

Joegoslavië, Albanië, Afrika, Uruguan ... In 2008 werd 'Soesterberg' gesloten, wat hard aankwam bij de betrokkenen. De Winter vindt daar geen doekjes om. De nieuwe bestemming van het gebied, met onder andere de vestiging van het Nationaal Militair Museum, besluit het werk. Bakermat Soesterberg is beslist een aanrader!

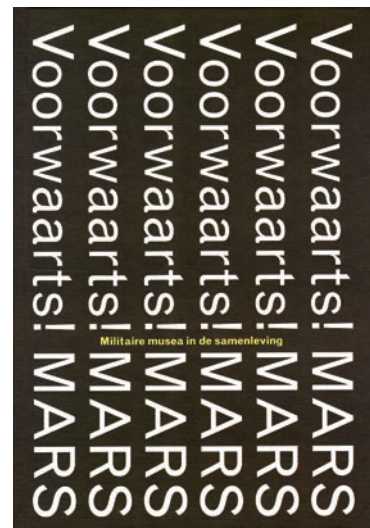
Een eeuw militaire luchtvaart in Nederland. Rolf de Winter, 2013, gebonden, 293 pagina's, geïllustreerd (kleur en zwart-wit), 29,90 euro, ISBN 9789461058713, NUR 680.

Naar de toekomst

door Hans van Lith

Het honderdjarig bestaan van het Legermuseum was aanleiding voor een bijzonder jubileumboek: het kijkt niet terug naar wat was, maar richt de blik op de toekomst van de militaire musea. Algemeen directeur Chris Ronteltap wijst in zijn voorwoord op de grote veranderingen in het museumwezen, waar 'hoge' en 'lage' cultuur steeds dichterbij elkaar komen, waar marketing en cultureel ondernemerschap hun intrede hebben gedaan, waar doelgroepen veranderen. "Om de discussies rond de vernieuwingen in met name historische, technische en militaire musea te stimuleren, hebben we dit boek samengesteld", aldus Ronteltap. *Voorwaarts Mars* – met als ondertitel 'militaire musea in de samenleving' – is geen sciencefictionroman voor de vrije uurtjes, maar een gedegen werk dat vanuit verschillende gezichtshoeken naar voren kijkt. De twaalf artikelen zijn onderverdeeld in drie blok-

ken. In 'Samenleving en geweld' geven sociale wetenschappers hun visie op de toekomst van de krijgsmacht. Het blok 'Militaire musea in verandering' biedt aan buitenlandse deskundigen ruimte uit te leggen welke veranderingen de militaire musea in hun land ondergingen. Vooral in Duitsland zijn deze opmerkelijk. Misschien even opmerkelijk is dat de Verenigde Staten nog geen nationaal militair museum bezitten. Dit feit wordt belicht door Barton Hacker, die wordt aangeduid als de éminence grise van de wereld van de militaire musea. Het laatste deel 'Musea als maatschappelijke organisaties' wordt besproken door niet alleen Nederlandse museumexperts maar ook andere betrokkenen zoals oud-voorzitter Gijs Scholtens van de Vrienden en generaal b.d. Dick Berlijn. Hier delen de participanten ook hun opvattingen over de maatschappelijke betekenis van militaire musea. Met repro-

ducties van schilderijen en foto's uit de 'Delftse' collectie wordt in het boek een brug geslagen met het 'oude' Legermuseum.

Voorwaarts Mars, Militaire musea in de samenleving, samenstellers Franklin van der Pols en Jaap Willems, 2013, gebonden, 296 pagina's, geïllustreerd, 35 euro, ISBN 978 90 5972 733 5. Ook te bestellen via e-mail: j.vandewerken@legermuseum.nl.

Tanks op mars

door Hans van Lith (tekst en foto's)

Start van de rit: de PRTL gaat per dekschuit van het Armamentarium naar het overlaadpunt.

Langzaam wordt het zware voertuig opgetild.

12

Tussen 3 en 11 september werden de vijf 'zware' voertuigen van het museum in Delft vervoerd naar een nieuwe bestemming. De Sherman, Centurion, PRTL, de AMX en de Russische AT 55 gingen naar een voorlopige stalling. De 40 ton zware PRTL vertrok op woensdag 11 september als laatste. "Een mooi transport en heel bijzonder", vond korporaal der 1e klasse Douwe Wulff van 140 Zwaar Transport Compagnie uit Stroe.

Nadat een kraan van transportbedrijf Koninklijke Saan NV uit Diemen dit laatste rupsvoertuig op zijn dieplader had geplaatst,

vertrok Wulff richting Soesterberg. Zonder begeleiding van marechaussee of politie, want het konvooi bleef binnen de afmetingen die in het verkeer normaal zijn toegestaan. Hij verwachtte in ongeveer anderhalf uur op zijn bestemming te zijn.

Dekschuiten

Zeven dagen lang duurden de transporten van de vijf militaire dinosaurussen en enkele historische koetsen, waarna al het grote materieel uit Delft was vertrokken. Allereerst werden ze via de kade langs het Armamentarium stuk voor stuk op dekschuiten geplaatst, goed verankerd en vervolgens langzaam naar de Kapelsbrug gevaren. Deze kon zelf niet worden gebruikt, wegens

Uw militair-historische kennis en enthousiasme in

Het Legermuseum en het Militaire Luchtvaart Museum gaan op in het Nationaal Militair Museum (NMM), op de unieke, historische locatie van de voormalige vliegbasis Soesterberg. De expositieruimte van dit museum wordt meer dan vier keer zo groot als van het Legermuseum. Er worden meerdere tentoonstellingen gerealiseerd: krijgsmachtbrede ('paarse') thematentoonstellingen en een arsenaal met collectie van land- en luchtmacht. Het buitenterrein van 40 hectare biedt ruimte voor evenementen en activiteiten op een grotere schaal dan bij het Legermuseum mogelijk was. Door het museale aanbod krijgen bezoekers een indruk van de betekenis van de krijgsmacht in verleden, heden en toekomst.

Vrijwilligers gezocht

Wilt u nog nauwer bij het museum betrokken zijn? Word dan vrijwilliger voor het NMM! Als vrijwilliger draagt u bij aan het behoud van militair erfgoed en het uitdragen van kennis. Voor bezoekers bent u, samen met uw collega-vrijwilligers, het gezicht van het museum. U vormt één team met uw collega's om vanuit uw gezamenlijke interesse bij te dragen aan een bijzonder museum. Er zijn uiteenlopende vrijwilligerstaken, waarvan u er meerdere kunt kiezen. Het Nationaal Militair Museum hoopt op de inzet van ongeveer 250 vrijwilligers. We streven naar een gevarieerde groep mannen en vrouwen, met uiteenlopende interesses, met veel of

Hoog boven de straat zweeft het 40 ton zware rupsvoertuig richting dieplader.

Op de dieplader zetten militairen van 140 Zwaar Transport Compagnie de Pruttel zorgvuldig vast.

Op weg naar Soesterberg.

de te zware belasting die dan zou optreden. Daarom was de imposante kraan van Saan op de Oude Delft, de kade 'om de hoek', geplaatst. Toen op de dekschuiten de verankering was losgemaakt en het hijsraam in evenwicht hing, werden de voertuigen centimeter voor centimeter opgehesen. Op een twintigtal meters boven straatniveau draaide de kraan langzaam zijn giek, waarna tank, pantserwagen of koets voorzichtig werd neergelaten op de militaire dieplader. Daar sjorden mannen van Saan en van 140 Zwaar Transport Compagnie ze goed vast. De procedure was voor alle voertuigen steeds dezelfde. Voor de kraan was het geen probleem. Deze had vier meter uit het hart en met ingeschoven arm niet minder dan 400 ton hefvermogen! Met een

uitgeschoven arm kon hij op een hoogte van 130 meter nog altijd vijftien ton tillen, vertelde Nol van Wees van Saan NV. Er was behoorlijk wat belangstelling van het publiek voor de operatie.

Diverse bestemmingen

Overigens reden niet alle transporten naar Soesterberg, want veel werd naar een voorlopig onderdak gebracht, tot het nieuwe museum het materieel kan plaatsen. Bijvoorbeeld de Sherman ging naar Maaldrift, de Russische AT 55 naar het Mobcomplex in Grave terwijl de Centurion en de PRTL werden overgebracht naar een oude expohal van het vroegere Militaire Luchtvaart Museum in Soesterberg.

praktijk brengen

weinig militaire kennis, van verschillende leeftijden. Vanaf april 2014 worden de vrijwilligers opgeleid en ingewerkt. In de zomer gaat het museum proefdraaien. De opening vindt najaar 2014 plaats.

Aanmelden en informatie

Bent u enthousiast geworden? U kunt zich aanmelden als kandidaat-vrijwilliger bij Joris van der Meijden (j.vandermeijden@legermuseum.nl, 085 2736 527 of 06-38 79 17 54), of via vrijwilligers@nmm.nl. Voor vragen kunt u op dezelfde plek terecht. Bij uw aanmelding ontvangen wij graag een cv en een motivatie waarom u vrijwilliger wilt worden in het NMM. U

krijgt dan een uitnodiging voor een informatiebijeenkomst. Als u andere mensen kent die het leuk vinden om vrijwilliger in het nieuwe museum te worden, kunt u ze attent maken op deze oproep.

Op de hoogte blijven van de voortgang van de bouw en inrichting van het Nationaal Militair Museum? Volg de ontwikkelingen op de voet via www.nmm.nl en www.nmmbouw.nl en meld u aan voor de e-mailnieuwsbrief.

Joris van der Meijden

200 jaar Koninklijke Landmacht, de oprichting Een nieuw leger voor een nieuwe staat

door Ed Coumans

De Koninklijke Landmacht viert op 9 januari 2014 haar tweede eeuwfeest. 200 jaar geleden moest het Nederlandse leger vanaf de grond worden opgebouwd. Onder moeilijke omstandigheden, want er was gebrek aan geld, wapens en vooral mankracht. Ervaren officieren of potentiële rekruten waren nauwelijks beschikbaar. Keizer Napoleon had zijn Nederlandse departementen grondig leeggeplukt.

In november 1813 grijpt een groep notabelen rond Gijsbert Karel van Hogendorp de macht in Holland. Burgers vormen gewapende vrijwilligerseenheden. De nationale garde noemt zich weer schuttrij en kiest de kant van de opstand. Maar er is geen 'Nederlands' leger dat zich bij de coup kan aansluiten. Drie jaar eerder heeft Napoleon het Koninkrijk Holland bij zijn keizerrijk ingelijfd. Het Hollandse beroepsleger integreert de keizer in het Franse. Wat in 1813 hiervan over is, vecht verspreid over verschillende Europese fronten nog altijd onder Franse vlag. Het nieuwe bewind moet dus een geheel nieuwe strijdmacht vormen. Von Bou-

Overste J.E. Phaff richt een regiment infanterie op en neemt de voorschotten voor zijn rekening. Tekening door Jan Hoyneck van Papendrecht. (Collectie Legermuseum)

chenröder krijgt van de bewindvoerders de opdracht een plan te maken voor een leger van 25.000 man. Hij was kolonel in het Staatse leger dat ophield te bestaan met de val van de Nederlandse Republiek in 1795. De machtshebbers doen daarnaast een oproep om nieuwe regimenten te vormen. Verschillende officieren van het voormalige Staatse leger geven hier gehoor aan. Zo biedt oud-kolonel Van Heemskerck aan een korps jagers op te richten. En de voormalige luitenant-kolonel der huzaren Timmermans wil een regiment cavalerie formeren. Sommigen gaan erg ver. Overste Phaff wil een regiment infanterie oprichten en biedt aan zelf de voorschotten voor zijn rekening te nemen. Hiervoor verkoopt hij met groot verlies zijn aandelen. Maar hij weet in dertien dagen 388 man te werven.

Ervaren officieren

Het bewind draagt begin december de macht over aan de tot soeverein vorst benoemde prins Willem van Oranje. Overgedragen wordt ook een schamel legertje van 1.350 infanteristen, 200 ruiters en 5 kanonnen. Willem maakt van de opbouw van het leger een van zijn prioriteiten. Op 6 december doet hij een oproep voor vrijwilligers. Ook hoort hij het plan van Von Bouchenröder aan, maar dit voorstel bevalt de vorst allerminst. Het plan verdwijnt in de prullenbak en de kolonel wordt weggepromoveerd. Willem neemt zelf de touwtjes strak in handen. Hij wil zo snel mogelijk met een leger aan geallieerde zijde kunnen deelnemen aan de strijd tegen de Fransen. Hoe groter zijn bijdrage, des te meer invloed hij krijgt in het nieuwe Europa van na de Franse overheersing. Zijn streven is om van Nederland een middelgrote mogendheid te maken die niet te veel naar de pijpen van de grootmachten hoeft te dansen. Alleen met een sterk leger zal hij die positie kunnen claimen.

In dit leger heeft de vorst absolute zeggenschap, het leger is eenvoudigweg van hem. Een belangrijke rol in het besturen

De soeverein vorst en latere koning Willem I in generaalsuniform. Tekening door F.J.G. ten Raa. (Collectie Legermuseum)

van de militaire organisatie krijgt het departement van Oorlog onder leiding van een commissaris-generaal (de huidige minister van Defensie). Voor de leiding van het leger moet Willem een nieuw korps officieren samenstellen. In het begin heeft hij weinig keuze, want er zijn slechts enkele ervaren hoge officieren beschikbaar. Willem benoemt vooral aanhangers van het huis van Oranje. Maar dit zijn veelal officieren van het oude Staatse leger die in 1795 ontslag namen, omdat ze de nieuwe Bataafse Republiek niet wilden dienen. Sindsdien hebben zij geen militaire functie meer uitgeoefend en ontberen dus ervaring met de nieuwste manieren van oorlogvoeren. Pas met het staken van de strijd voorjaar 1814 komen er ervaren officieren beschikbaar. Zij nemen ontslag uit het Franse leger en keren terug in Nederland. Willem krijgt nu de kans alle onervaren officieren te vervangen. Tot grote onvrede van deze Oranje-aanhangers. Willem kan echter niet zonder de ervaring van de officieren die in veel campagnes van Napoleon hebben gevochten.

Zeker als de terugkeer van de keizer in juni 1815 tot een nieuwe oorlog leidt.

Miliciens en beroeps

Maar eind 1813 is er nog een groot gebrek aan ervaren officieren. Bij het sluiten van het jaar telt het nieuwe Nederlandse leger een kleine 15.000 man. Begin januari 1814 arriveert er een nieuw Nederlands bataljon uit Engeland. Dit is samengesteld met door de Britten in Spanje gemaakte krijgsgevangenen van Nederlandse afkomst. Het is een welkome versterking, want de Spanje-veteranen zijn soldaten met veel ervaring. Ook komen in januari en daaropvolgende maanden drie bataljons van het Hollands legioen van Oranje aan (zie kader). Voorjaar 1814 is de legersterkte inmiddels opgelopen tot ongeveer 30.000 man. Het plan was een leger van 50.000 man te formeren, maar daarvoor is onder de bevolking te weinig animo. Mede daarom worden in Zwitserland en Nassau regimenten gehuurd. Inmiddels is besloten om naast het staand (altijd beschikbare) beroepsleger dat enkel vrijwilligers telt, ook een militie te vormen. Hiervoor is de dienst verplicht. Mannen worden door loting aangewezen. Tegen de zin van de vorst weten zijn kabinetleden door te drijven dat plaatsvervangings toegestaan is. Anders dan het staand leger waarover de vorst alle zeggenschap heeft, valt de militie onder de Staten-Generaal. Willem krijgt echter gelijk, want al snel betekent de plaatsvervangings de dood van het staand leger. Iemand die ingeloot wordt voor de dienst, kan een ander betalen zijn plaats in te nemen. Mensen die vrijwillig willen dienen, melden zich niet meer voor het staand leger maar laten zich veel beter betalen als vervanger in de militie. Militie en beroepsleger zijn bedoeld als aparte organisaties. Burgers die worden opgeroepen hun land te dienen, moeten niet samen dienen met beroepssoldaten. Het soldatenvak heeft daarvoor een te slechte naam. Door het tekort aan beroepsmilitairen, worden staand leger en militie toch samengevoegd. Al in 1815 vechten miliciens en beroeps zij aan zij tegen de Fransen. En in 1819 volgt de officiële samenvoeging en bestaat elk bataljon infanterie voor driekwart uit dienstplichtigen.

Veldleger

Ondanks alle inspanningen om zo snel mogelijk een mobiel Nederlands leger aan geallieerde zijde mee te laten vechten,

De militie trekt ten aanval. Tekening door F.J.G. ten Raa. (Collectie Legermuseum)

lukt dat pas in april 1814. Het veldleger telt 15.230 man verdeeld over 20 bataljons jagers, infanterie van linie en militie, 4 eskadrons cavalerie en 4 batterijen artillerie.

Maar de strijd tegen Frankrijk is met het sluiten van de Vrede van Parijs op 30 mei 1814 ten einde. Het Nederlandse veldleger

krijgt niet de kans zich te bewijzen. Wel is er nu tijd om de organisatie van het leger grondig aan te pakken. Daarvoor benoemt de vorst een commissie met luitenant-generaal Janssens als voorzitter. Maar nog voordat de commissie haar werk helemaal heeft voltooid, krijgt het leger wel de kans zich te bewijzen: Napoleon is terug!

ORANJELEGIOEN

Al sinds begin 1813 ijveren de Oranjes ervoor om met een Nederlands leger aan geallieerde kant te kunnen meestrijden. Meer nog dan prins Willem van Oranje is het zijn moeder prinses Wilhelmina van Pruisen die zich hiervoor inzet. Als subsidie van Pruisen en aanvankelijk ook Engeland wordt geweigerd, geven de Oranjes al hun eigendommen als onderpand voor de financiering van het Hollands legioen van Oranje. Prins Willem verblijft in Engeland en daarom is het vooral de in Berlijn wonende Wilhelmina die aan de oprichting werkt. Zij krijgt in oktober hulp van luitenant-kolonel Jean Victor de Constant-Rebecque, tot voor kort mentor van haar kleinzoon, de latere koning Willem II.

Het Noord-Duitse Schwedt aan de Oder is de legerplaats van het legioen. Een praktische locatie, omdat in deze regio Nederlandse soldaten geworven kunnen worden. Het doel is onder krijgsgevangenen of deserteurs uit het Franse leger soldaten te werven, mits ze van Nederlandse afkomst zijn. Maar de formatie gaat de eerste weken zeer moeizaam. Pas als enkele door het Franse leger bezette vestingen in Duitsland capituleren, komen er voldoende manschappen vrij. Begin december is het 1e bataljon voltallig. Ruim 1.000 mannen marcheren naar Nederland, waar ze begin januari aankomen. Later in 1814 volgen nog twee bataljons.

200 jaar Koninklijke Landmacht, na 1815

Dienstplicht en gewapende neutraliteit

door Edwin Ouwejan

Na de slag bij Waterloo kon Nederland zich beschouwen als een belangrijke speler op het Europese toneel. Het nieuwe koninkrijk omvatte het huidige Nederland en België en vormde een sterke buffer tegen Frankrijk. Met de afsplitsing van België kwam een einde aan deze status.

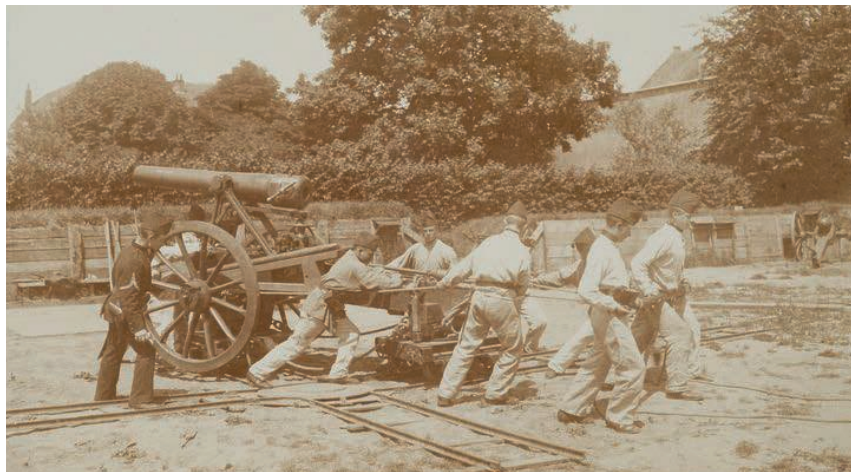
Koning Willem I kon dit maar moeilijk accepteren. Hij hield tot 1839 zijn troepen paraat als drukmiddel tegen de Belgen. Deze koppige houding kreeg internationaal weinig waardering en de hoge kosten van het leger putten de schatkist uit. Nadat de scheidingsvoorwaarden in 1839 waren ondertekend, moest stevig worden bezuinigd op de strijdkrachten.

Bezuinigingen

De bezuinigingen betekenden een enorme inkrimping van het staand leger. Het werd in tien jaar tijd gehalveerd. Zo wer-

Een lotingstrommel. De jaarlijkse loting vond in het voorjaar plaats. Elke provincie moest via loting een vastgesteld aantal dienstplichtigen leveren. Gemiddeld vervulde een op de drie jonge mannen zijn dienstplicht. (Collectie Legermuseum)

Militairen van de vestingartillerie verplaatsen een kanon. Bij de reorganisatie van 1841 was de vestingartillerie afgescheiden van de veldartillerie met als doel de nieuwe verdedigingslinies te bemannen. (Collectie Legermuseum)

den vrijwel alle muziekkorpsen afgeschaft en de Jagers en Grenadiers samengevoegd in een regiment. Verder werd de opleidingsduur ingeperkt, het aantal oefeningen verminderd en ook op de persoonlijke uitrusting van de soldaten werd bezuinigd. Zo werd zelfs de slaapmuts van de eenvoudige soldaat afgeschaft.

De bezuinigingen maakten het lot van de gewone soldaat nog treuriger. Het leven in de rangen was saai en zwaar en omgeven met vele regels en plichten. Zoals het verplichte kerkbezoek op zondag. De strenge lijfstraffen en de willekeur waarmee deze werden toegepast, dreven dienstplichtigen vaak tot grote wanhoop. Zelfmoord onder dienstplichtigen kwam dan ook regelmatig voor. Ook de huisvesting was beroerd. Na 1815 was het systeem van inkwartiering van soldaten bij de burgerbevolking afgeschaft. In steden verzezen kazernes. Helaas waren ze veelal slecht gebouwd, brandgevaarlijk en oncomfortabel. Er was geen aandacht voor de hygiënische omstandigheden van de soldaten; goed sanitair, schone lakens, matrassen en voldoende ruimte ontbrak. Binnen de kazerne konden epidemieën vrij rondwaren met alle dodelijke gevolgen van dien. Deze omstandigheden bleven overigens niet onopgemerkt. Al in 1830

pleitte de *Militaire Spectator* voor goede huisvesting: “[Het leger] moet den soldaat goed huisvesten, de kazerne van goede cantines voorzien. Bovendien moeten er zich in de kazerne, des winters, goede verwarmde lokalen bevinden, waarin men eenige spelen en geschikte boeken moet hebben.”

Loting

Om aan voldoende soldaten te komen, handhaafde koning Willem I de door Napoleon ingevoerde dienstplicht. Door loting werden jonge mannen aangewezen voor de dienst. De loting was voor veel mannen en hun familie een moment van angst; de dienstplicht ging ten koste van werk en studie en daarnaast was er vrees voor het lage moraal in het leger en de verlokkingen van drank en slechte zeden. Ook stond het soldaat-zijn in een heel slecht daglicht. Maatschappelijk gezien waren de soldaten paria's. Zo schrijft de *Nieuwe Spectator* in 1858: “In fatsoenlijke burger-koffiehuizen wordt de onderofficier zelden, maar de soldaat nimmer geduld, zoodat mindere kroegen hunne toevlugt moeten blijven, die hem met het gemeen in aanraking brengen en onaangenaamheden veroorzaken.” Kortom, niemand stond te springen om ingeloot te

worden! Regelmatig leidden de spanningen rondom de loting tot rellen tegen het gezag.

De dienstplicht betekende een enorme inbreuk op het normale leven voor een lange periode. Het dienen zelf duurde vrij kort: enkele maanden tot een jaar. Maar de soldaten die als milicieuw met verlof werden gestuurd, waren jarenlang gebonden aan allerlei regels: er mocht niet zonder toestemming getrouwd worden en immigratie was uitgesloten. Het is dan ook niet verwonderlijk dat jonge mannen met geld gebruikmaakten van de mogelijkheid om tegen betaling een vervanger te sturen: het remplaçantenstelsel. De vervangers waren veelal jongens uit arme gezinnen. Naast plaatsvervangend kon je ook van nummer wisselen met iemand die was uitgeloot. Ook tegen betaling. Degenen die geen vervanging konden betalen, probeerden op andere manieren de dienstplicht te ontduiken. Er zijn voorbeelden bekend van zelfverminking: de rechterwijsvinger waarmee de trekker moest worden overgehaald werd afgesneden of de voortanden die nodig waren om de patroonhuls open te bijten, werden getrokken. Ook zijn er bezwaarschriften en verzoeken van wanhopige vaders bekend die hun zoons vanwege vermeende ziekte zo snel mogelijk weer thuis willen zien.

Einde remplaçantenstelsel

Het remplaçantenstelsel kreeg veel kritiek. De vervangers verdienden meer geld dan de beroepsmilitairen. Dat gaf uiteraard veel onvrede. En werd er veel geroemd en oplichting was niet ongebruikelijk. Bovendien was het een zeer elitair principe dat vooral de lagere klasse benadeelde. Toen gedurende de negentiende eeuw het socialisme opkwam, ontstond er meer kritiek op deze ongelijkheid. Maar ook vanuit de bestuurlijke laag was kritiek op de vervanging. De dienstplicht kon immers mooi dienen als instrument voor het versterken van een gemeenschappelijke Nederlandse identiteit (natievorming). Door meer aandacht te geven aan onderwijs kreeg de dienstplicht ook een vormend karakter voor de meestal ongeletterde onderlagen van de bevolking. Daarnaast moest de kwaliteit van het leger omhoog door hoogopgeleide jongens de dienstplicht te laten vervullen. Tegelijkertijd werd er hard gewerkt om de leefomstandigheden in de kazernes te verbeteren. Met name de hygiëne werd sterk verbeterd. Ook kwamen er kantines en

Kantinewagen tijdens een oefening, circa 1908. (Collectie Hans van Lith)

(religieuze) militaire tehuizen, werd de voeding verbeterd, kwam er aandacht voor lichamelijke opvoeding en werden de zware tuchtstraffen afgeschaft. Het militaire leven werd hierdoor aantrekkelijker. Onder deze omstandigheden was de bestuurlijke elite ook bereid om haar eigen zonen te laten dienen in het leger. De kloof tussen leger en maatschappij werd ook letterlijk verkleind door de aanleg van verharde wegen en spoorwegen. Het werd voor veel boerenjongens makkelijker om van en naar de kazerne te reizen. In 1898 werd het remplaçantenstelsel eindelijk afgeschaft.

Zelfverdediging

Na de afscheiding van België was Nederland een kleine speler geworden op het Europese toneel. Het land voelde zich in de steek gelaten door Groot-Brittannië en richtte zich steeds meer naar binnen. Als klein land was het niet meer noodzakelijk om een leger in stand te houden met offensieve kracht. De focus kwam te liggen op zelfverdediging. Gewapende neutraliteit werd het nieuwe adagium voor het Nederlandse leger en zou de bepalende factor worden in de Nederlandse defensiestrategie tot de Tweede Wereldoorlog. Nieuwe verdedigingswerken werden gebouwd en bestaande verdedigingslijnen versterkt. In het land verrezen forten en lunetten van steen getooid met grote kanonnen en bemand met vestingtroepen. Deze inspanningen bleken echter al snel achterhaald door de introductie van nieuwe, krachtige kanonnen die eenvoudig gehakt konden maken van de bakstenen verdedigingsmuren. De muren werden afgebroken of afgedekt met aardwerken. Het Nederlandse leger probeerde wel aan te haken bij deze ontwikkelingen en investeerde onder meer in nieuwe geweren en moderne artillerie. Na 1870 kreeg Nederland aan zijn

oostelijke grens de nieuwe dreiging van een verenigd en sterk Duitsland. Nederland voelde zich steeds meer alleen staan. De garantie van Groot-Brittannië om de neutraliteit van Nederland desnoods met geweld te bewaken, leek geen waarde meer te hebben. De Britten hadden immers de Denen, die dezelfde garanties hadden, in de steek gelaten tijdens de oorlog met de door Pruisen en Oostenrijk aangevoerde Duitse Bond (1864). Er kwam grote nadruk te liggen op de verdediging van de kerngebieden van Nederland: de provincies Noord- en Zuid-Holland, Utrecht en de zeearmen. Dit gebied kreeg later de naam Vesting Holland. Tegelijkertijd had de val van Sedan tijdens de Frans-Duitse oorlog van 1870 aangetoond dat vestingen geen wapen waren tegen de moderne en mobiele Duitse legers. Om snel te kunnen reageren op aanvallen kwam er ook een veldleger dat mobiel moest kunnen opereren. Met het vestingleger en het veldleger moest de Nederlandse neutraliteit gegarandeerd zijn. Tot de Tweede Wereldoorlog leek deze strategie de beste oplossing. Helaas werd de droom van gewapende neutraliteit op 10 mei 1940 ruw verstoord.

Een groep dienstplichtige soldaten die in 1914 is gemobiliseerd. (Collectie Hans van Lith)

De ramp met de Muidense kruitfabriek

'Ik dacht dat de wereld verging'

door Hans van Lith

"Allen in Muiden namen de vlucht richting Naarden, wetende welk lot hen wachtte bij een ongeluk aan de Kruitfabriek. De dakpannen en schoorstenen, glasruiten en stukken hout werden door het luchtruim geslingerd, boomen nabij de plaats des onheils ontworteld, houten loodsen aan splinters geslagen, kortom eene verwoesting aangericht die men moet aanschouwen om er een juist denkbeeld van te krijgen."

Zo beschrijft het Geïllustreerd Politie Nieuws van 21 januari 1883 de vier ontploffingen in de (zwart)kruitfabriek De Krijgsman bij Muiden twee dagen eerder. De ravage in de fabriek die ook kruit aan de krijgsmacht levert, is enorm. Omdat ze vlakbij Muiden aan de Trekvaart ligt, is de schade in dit stadje eveneens aanzienlijk. De rooms-katholieke kerk heeft flinke klappen opgelopen, aan de Heerengracht is een winkelhuis 'vreeselijk geteisterd' en er zijn overal gebroken ruiten en kapotte daken.

De grootste vernielingen die vroege ochtend, zijn uiteraard op het fabrieksterrein aangericht en met name bij de 'stoomstoom'. In het verleden werd de kruitmolen door paarden in beweging gebracht, maar in 1869 nam een stoommachine dat over.

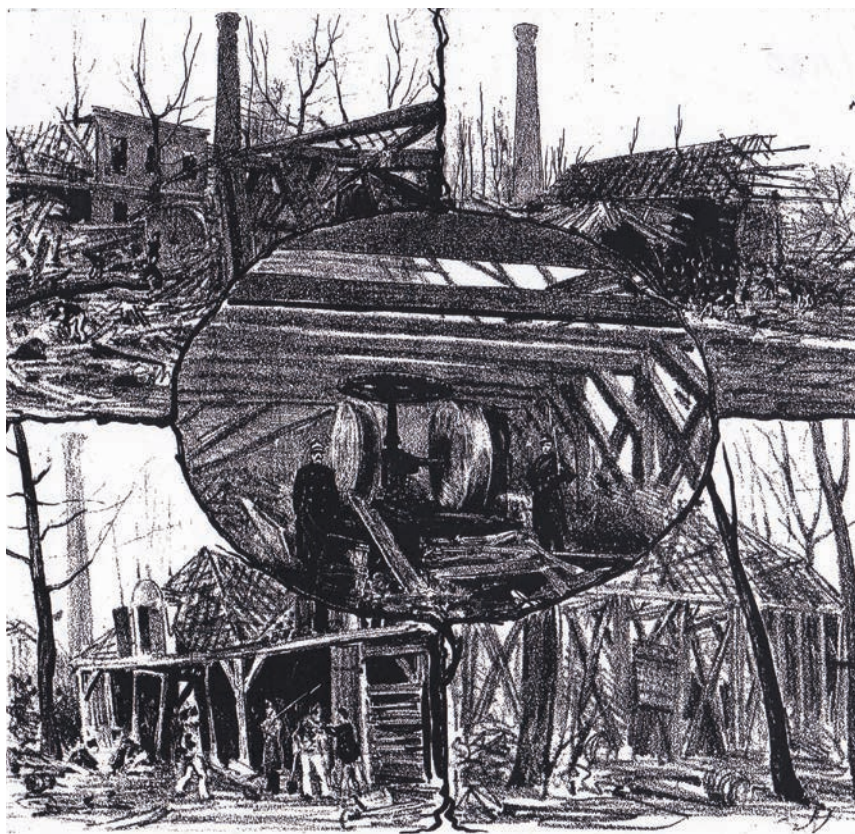
Bij Muiden staan nog steeds enkele gebouwen van de voormalige kruitfabriek. Ze hebben inmiddels echter een vreedzame, civiele bestemming gekregen. (Foto: Hans van Lith)

Vermoedelijk heeft hier de eerste explosie plaatsgehad en in deze omgeving worden 'dan ook verminkte slachtoffers en stukken van lichamen der ongelukkigen het

eerst gevonden', aldus het Geïllustreerd Politie Nieuws. De Krijgsman biedt werk aan zo'n 60 arbeiders van wie er uiteindelijk dertien blijken te zijn omgekomen. Het blad laat een vrouw aan het woord. Haar man werkt in de fabriek en zij wonen op het fabrieksterrein. Hun huis is zwaar beschadigd. "Ja Heeren! God zij gedankt, mijn man is gered, Ik was bezig met de kinderen, een der kleinen zat voor het raam en begon heevig te schreeuwen; ik dacht niet anders als dat de wereld verging, toen ik de vlam zag en het water in de vaart wel een huis hoog werd opgestuwd. Ik hield de eene kleine, die is zoo erg op zijn vader, de hand voor de mond, om hem het schreeuwen te beletten. Stil maar, riep ik, wij gaan met elkaar." Het Geïllustreerd Politie Nieuws meldt ook dat: "... de droevige stemming tijdens het gesprek nog werd verhoogd door het vervoeren van een verminkt lijk, dat onder een deken op een geïmproviseerde baar werd voorbij gedragen ..."

Hulp uit Amsterdam en Naarden

Een detachement kannoniers onder commando van 2e luitenant der artillerie F.W.A. baron van Asbeck biedt snel hulp, spoedig gevolgd door de garnizoenscommandant uit Naarden majoor der artillerie Greve. Infanterie verschijnt met acht brandspuiten en het nodige ander blus-

De machinekamer (l), de houtskoolmaalterij (m) en de machinekamer van opzij (r), illustratie uit het Geïllustreerd Politie Nieuws, 1883.

materiaal om de brand te lijf te gaan. Militaire en burgerartsen verlenen eerste hulp, later geholpen door medische studenten uit Amsterdam. Drie zwaargewonden worden naar Amsterdamse ziekenhuizen afgevoerd. Soldaten van het garnizoen Amsterdam die ook komen helpen, kunnen onverrichter zake naar huis. Want de infanterie uit Naarden blijkt onvermoeibaar. Pas tegen de avond keren ze terug naar hun kazerne. Een dertigtal manschappen en twee brandspuiten blijven voor alle zekerheid achter. De officier van justitie mr. Telders stelt een onderzoek in. Er wordt gemompeld dat er petroleum in het bedrijf aanwezig was! "Het fabrieksterrein was voor de ramp grotendeels beplant met bomen en struikgewas – doorsneden door sloten – om de gevolgen van explosies te beperken. Langs de Trekvaart staan diverse houten en stenen huizen van het personeel en kantoren. Daarachter liggen acht stenen molenhuizen. In enige daarvan worden salpeter, zwavel en houtskool fijngemalen, in andere wordt buskruit tot 'koeken' van ongeveer twaalf kilo gemalen", schrijft het Geïllustreerd Politie Nieuws. Op het terrein stonden verder een gebouw met de stoommachine, het ketelhuis en verschillende houten opslagloodsen voor salpeter, zwavel en houtskool. Diverse

JUSTITIE. POLITIE. HIST. SCETSEN. VARIA. FEUILLETON.

De kop van het Geïllustreerd Politie Nieuws.

werkplaatsen en magazijnen ronden het complex af. De laatste gebouwen bestaan aan drie kanten uit stevige stenen muren, de vierde wand is heel licht uitgevoerd om de effecten van ontploffingen te verkleinen. Een halve kilometer verderop staan twee grote magazijnen waar buskruit is opgeslagen. De bevolking noemt ze 'de torens'.

De vernielingen na de ontploffingen zijn enorm, geen gebouw is gespaard. "Houten loodsen liggen aan splinters, balken en boomen liggen in wanorde door elkaar, stukken ijzer, klompen steen en balken zijn 40 tot 50 meter weggeslingerd", schrijft de verslaggever van het politiebied. "En te midden van deze woestenij aanvankelijk nog de doden en gewonden." De volgende zondag is er veel ramptoeris-

me, duizenden nieuwsgierigen komen de verwoestingen bekijken. Enkelen houden onder het publiek collectes voor de slachtoffers, maar later blijkt dat ze de opbrengst in eigen zak steken. Serieuzer zijn de advertenties van een groep notabelen, die oproepen de slachtoffers te ondersteunen.

Niet de eerste klap

Voorlopers van De Krijgsman waren voor 1660 in Amsterdam gevestigd. Her en der in de Republiek stonden veel van deze productiebedrijfjes. Ze maakten zwart buskruit, veelal voor de Hollandse admiraliteit. Na verschillende ernstige ongelukken had Amsterdam er rond 1700 genoeg van en verbande ze uit de stad. De vroedschap van Muiden gaf daarop de Amsterdamer Reinier van Cuyk toestemming aan de Zuiderzee een kruitmolen in te richten. In 1814 waren er nog acht molens over, die alle een naam en een nummer droegen. Die in Muiden was De Krijgsman met nummer 2. In 1831 kwam hij voor vele jaren in handen van de Amsterdamse koopmansfamilie van Abraham Bredius. Later werd met andere molens de 'Gezamenlijke Buskruitmakers van Noord-Holland en Utrecht' opgericht. Zwart kruit raakte in onbruik, rookloos kruit kwam ervoor in de plaats. Na de ramp van 1883 werd het bedrijf in Muiden herbouwd. Tijdens de Eerste Wereldoorlog en later het Interbellum kende de fabriek een grote bloei. Ongelukken met slachtoffers bleven ook toen niet uit! In 1922 richtten 'de Buskruitmakers' en de Nederlandse Staat de N.V. Nederlandse Springstoffenfabriek op die in 1972 fuseerde met het Duitse Dynamit Nobel AG. Voortaan heette het 'Muiden Chemie International'. Na verdenking in 1986 van illegale kruitleveringen aan Iran werd het bedrijf stilgelegd en in 1990 failliet verklaard. Na nog een korte opleving onder Britse leiding werd de productie in 2004 gestaakt.

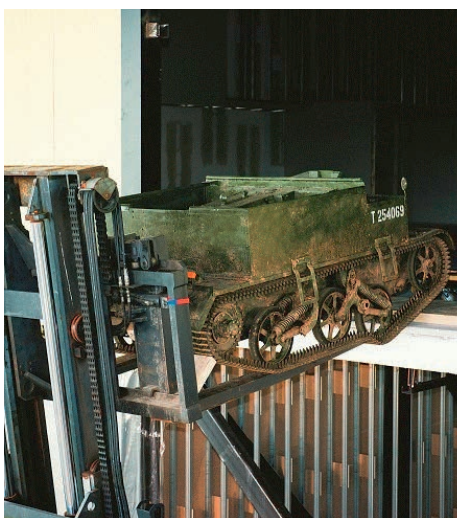
DE RAMP TE MUIDEN.

De Ramp te Muiden' uit het Geïllustreerd Politie Nieuws van 21 januari 1883. (Koninklijke Bibliotheek)

Nieuwbouw vordert snel

De nieuwbouw in Soesterberg vordert snel. Het hoogste punt werd 2 juli 2014 bereikt. Het exterieur van het gebouw met zijn grote overstekende dakpartij is grotendeels klaar. De uitkijktoren van meer dan 30 meter hoogte steekt boven alles uit. In het centrale deel van het nieuwe museum zijn inmiddels de glazen wanden geplaatst. Enkele segmenten zijn uitneembaar om het uitwisselen van grote museumobjecten mogelijk te maken. Ook de brug is al zichtbaar. Deze zal toegang geven tot de eerste verdieping van het gebouw.

Hans van Lith

De universal carrier, het eerste rupsvoertuig dat het nieuwe museum 'binnenrijdt'. (Foto: NMM/Gijs Dragt)

Een krachtig welkom bij de ingang van het Nationaal Militair Museum, een Leopard 1V. (Foto: NMM/Gijs Dragt)

Overzicht van het museumgebouw, gezien aan de voorzijde. (Foto: Hans van Lith)

Attentie: adresstrook niet weggooien!

Gooit u de bijgevoegde adresstrook van deze Nieuwsbrief niet weg! De donatiebrief 2014 staat erop en ook de Vriendenkaart 2014. Die laatste hebt u bijvoorbeeld nodig om gratis of met reductie toegang te krijgen tot verschillende militaire musea.

NIEUWE VRIENDEN

H. Moninex	Amersfoort
O. de Meer	Amersfoort
R. Corbeij	Soest
M. Fenn	Bilthoven
N. Mantje	Purmer

OOK VRIEND WORDEN?

Zie www.vriendenlegermuseum.nl

Uw Vriendschap wordt beloond:

- het jaarboek Armamentaria
- driemaal de Nieuwsbrief
- deelname aan jaarlijkse Vriendendag en evenementen
- gratis of met korting toegang tot militaire musea

COLOFON

De Nieuwsbrief verschijnt driemaal per jaar.

Redactie	Hans van Lith Edwin Ouwejan Heleen Bronder Ed Coumans (eindredactie)
Vormgeving en drukwerk	De Swart BV, Den Haag
Uitgever	Stichting Vrienden van het Legermuseum
Secretariaat	Walaardt Sacré Kamp, gebouw 1, postbus 109, 3769 ZJ Soesterberg tel.: (0852) 73 65 18 e-mail: secretariaat@vriendenlegermuseum.nl
Website	www.vriendenlegermuseum.nl
Webmaster	Henk Goos
Webredacteur	Guus van Leeuwe
ISSN	1569-4305